GuyAI
מבית GOOL בגרויות

סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: חורף מאוחר תשפ"א, 2021
מספר השאלון: 34281
קובץ: תשובות סופיות

אזרחות

שאלון 34281

הוראות לנבחן

שים לב: בבחינה זו יש הנחיות מיוחדות.
יש לענות על השאלות על פי הנחיות אלה.

הוראות לנבחן
א. משך הבחינה: שעתיים וחצי.
ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה ארבעה פרקים.
פרק ראשון – (2×7) – 14 נקודות
פרק שני – (2×10) + (1×14) – 34 נקודות
פרק שלישי – (2×13) – 26 נקודות
פרק רביעי – (2×13) – 26 נקודות
סך הכול – 100 נקודות
ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.
ד. הוראות מיוחדות: אין.

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.
ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.
בהצלחה!

בהצלחה!

תשובות סופיות

פרק ראשון (14 נקודות)

שאלה 1

א. מנגנון פיקוח וביקורת בלתי פורמלי. הצגה: ביקורת שמקיימים גופים, ארגונים או אזרחים (הפגנות, עצומות, כתיבה באמצעי התקשורת וברשתות החברתיות ועוד); ביוזמתם, ללא הסמכה חוקית; כדי להגביל את השלטון ולפקח עליו, להפעיל לחץ על קובעי המדיניות כדי לשנות מדיניות ולקיים דיון ציבורי. ציטוט: "לטענת העיתונאי שפרסם את הכתבה, נתונים אלה משקפים את המצב בחברה, ולכן חובה על מקבלי ההחלטות במדינה לתקן את המצב." / "בכתבה שפורסמה באחד העיתונים נחשפו נתונים..." קישור: עיתונאי, ביוזמתו וללא הסמכה בחוק, חושף נתונים בעיתון ודורש ממקבלי ההחלטות לשנות את המצב.

ב. העדפה מתקנת. הצגה (ארבעה רכיבים): הענקת הטבה / יחס מועדף; לקבוצה מקופחת / מופלית / חלשה; לפרק זמן מסוים; במטרה לצמצם פערים ולהגיע לשוויון מהותי. ציטוט: "גורמים בכירים בצה"ל הגיבו על הכתבה ואמרו כי כל עוד המצב המתואר יימשך, הצבא ירחיב את היקף המיזמים כמו תוכנית "עתידים"..." / "המטרה היא הגדלת מספר המשרתים ביחידות הטכנולוגיות המובחרות מיישובים אלה." קישור: הכשרה, מחשבים, מלגות וליווי – הטבה לחיילים מיישובים מרוחקים שמיוצגים בחסר ביחידות; "כל עוד המצב המתואר יימשך" – לזמן מוגבל; המטרה – לצמצם את הפער.

שאלה 2

א. חופש התנועה (נגזרת של הזכות לחירות). הצגה: זכותו של כל אדם לנוע כרצונו ובאופן חופשי ממקום למקום / להימצא בכל מקום / לצאת מן המדינה ולהיכנס אליה. ציטוט: "על פי ההחלטה, אזרחים ישראלים לא יורשו לטוס למדינות אחרות, וכמו כן ישראלים השוהים או מטיילים בחוץ לארץ לא יורשו לחזור ארצה עד הפעלתו מחדש של נמל התעופה." קישור: ההחלטה מונעת מאזרחים לצאת מן המדינה ולחזור אליה – פגיעה ברכיב "לצאת מן המדינה ולהיכנס אליה".

ב. מדינת לאום יהודית אתנית־תרבותית דמוקרטית. הצגה: מדינת הלאום של העם היהודי, הממשת את זכותו להגדרה עצמית; הלאום מוגדר על בסיס אתני־תרבותי – ההשתייכות ללאום אינה חופפת לאזרחות; אופייה היהודי בא לידי ביטוי בסמלים, בשפה, בלוח השנה, בחוק השבות ובזיקה ליהודי התפוצות, ויש לשמור על רוב יהודי; המדינה דמוקרטית – שוויון זכויות אזרחי מלא לכל אזרחיה, ובהם בני המיעוטים. ציטוט: "לטענתם, למרות המגפה, חשוב לאפשר ליהודים לעלות לארץ, אך להקפיד שהעולים והישראלים השבים מחוץ לארץ ישהו בבידוד במלונית לאחר נחיתתם בישראל." קישור: המדינה פתוחה לעלייה של יהודים מכל העולם – זיקה לעם היהודי ולחוק השבות; ולצד זאת דואגת לכלל אזרחיה השבים.

פרק שני (34 נקודות) – שאלות 3–7

שאלה 3

שניים מאלה (מתוך ההכרזה): "תקיים שוויון זכויות חברתי ומדיני גמור לכל אזרחיה בלי הבדל דת, גזע ומין"; "תבטיח חופש דת, מצפון, לשון, חינוך ותרבות"; "תשמור על המקומות הקדושים של כל הדתות"; הקריאה לבני העם הערבי תושבי המדינה ליטול חלקם בבניין המדינה "על יסוד אזרחות מלאה ושווה ועל יסוד נציגות מתאימה בכל מוסדותיה הזמניים והקבועים".

שאלה 4

הממשלה אחראית כלפי הכנסת כגוף אחד: כל שר בממשלה נושא באחריות לכל החלטות הממשלה – גם בתחומים שאינם בתחום משרדו, ואפילו אם התנגד להחלטה מסוימת ונותר בדעת מיעוט; השר אינו רשאי לפעול נגד החלטות הממשלה (אחריות פסיבית), ושר שאינו יכול לשאת באחריות להחלטה – צפוי להתפטר; אחריות ציבורית (פוליטית) ולא משפטית.

שאלה 5

- העברית היא שפת המדינה (חוק יסוד: ישראל – מדינת הלאום של העם היהודי: "עברית היא שפת המדינה"; לשפה הערבית "מעמד מיוחד"); העברית היא השפה העיקרית במרחב הציבורי – שפת מוסדות השלטון, שפת ההוראה ברוב מערכת החינוך, שפת המסמכים והשלטים; העברית היא השפה הלאומית של העם היהודי ושפת מקורותיו, שהוחייתה כשפת דיבור – ולכן מעמדה מבטא את אופייה היהודי של המדינה.
- הלוח העברי הוא לוח רשמי של המדינה, ולצדו הלוח הלועזי (חוק יסוד: ישראל – מדינת הלאום של העם היהודי); רשויות ציבוריות מציינות את התאריך העברי במכתבים רשמיים (חוק השימוש בתאריך העברי); השבת ומועדי ישראל הם ימי המנוחה הקבועים במדינה, ויום העצמאות וימי הזיכרון הרשמיים נקבעו לפי התאריך העברי; כך מחזור החיים הציבורי מותאם ללוח העברי ולחגים היהודיים.

שאלה 6

שני כללים, למשל: (1) אופן בחירת שופטים – ועדה לבחירת שופטים בת תשעה חברים, עם נציגות לשלוש הרשויות (3 שופטי העליון ובהם הנשיא, 2 שרים ובהם שר המשפטים כיו"ר, 2 חברי כנסת) ו־2 נציגי לשכת עורכי הדין; רוב לנציגות המקצועית־משפטית (5 מתוך 9). (2) תנאי העסקת שופטים – שכר שנקבע בוועדת הכספים של הכנסת; כהונה עד גיל 70; איסור על תפקיד פוליטי ועל עיסוק אחר; חסינות על פסק דין; אין מעבירים שופט ממקום כהונתו אלא בהסכמת נשיא העליון או לפי החלטת בית הדין המשמעתי.

שאלה 7

דמיון (אחת): מבצע העבירה – בשתיהן נושא משרה ציבורית (נבחר או ממונה) שמפר את החוק תוך ניצול מעמדו וסמכויותיו / בשתיהן יחס החברה שלילי בשל הסכנה לאובדן אמון הציבור ברשויות השלטון. הבדל (אחד): המניע – בעבריינות שלטונית אישית טובת הנאה אישית (לעצמו, לבני משפחתו או למקורביו), ואילו בעבריינות שלטונית ציבורית להיטיב עם ציבור מסוים או עם טובת הכלל מנקודת מבטו של מפר החוק.

פרק שני (34 נקודות) – שאלות 8–12

שאלה 8

- המצב: השבת היא יום המנוחה הרשמי במדינה (הסדר הסטטוס קוו; חוק שעות עבודה ומנוחה; חוק יסוד: ישראל – מדינת הלאום של העם היהודי). המחלוקת: עד כמה השבת צריכה לבוא לידי ביטוי במרחב הציבורי – תחבורה ציבורית, פתיחת בתי עסק, מרכולים, מקומות בילוי ותרבות, עבודות תשתית. צד אחד (בעיקר הציבור הדתי והמסורתי): השבת היא ערך יסוד של העם היהודי ומרכיב מרכזי באופייה היהודי של המדינה, ולכן המרחב הציבורי צריך לשמור על צביון השבת (מסחר ותחבורה ציבורית מצומצמים); השבת גם מבטיחה יום מנוחה לעובדים. צד שני (בעיקר הציבור החילוני): הגבלות על המרחב הציבורי בשבת הן כפייה דתית ופוגעות בחירות (חופש מדת) של מי שאינם שומרי מצוות; מי שאין לו רכב אינו יכול לנוע בשבת – פגיעה בשוויון; לכן הם תומכים בתחבורה ציבורית ובפתיחת מקומות תרבות ופנאי בשבת.
- הסכמה רחבה בין קבוצות בחברה; על כללי משחק בסיסיים / על אופייה הבסיסי של החברה או המדינה; מחזקת את היציבות ומאפשרת קיום בצוותא על אף חילוקי דעות.
- אם הקבוצות השונות יסכימו על כללי משחק בסיסיים – הכרעה בדרכים דמוקרטיות, דו־שיח ופשרה – ועל אופייה של המדינה כמדינה יהודית ודמוקרטית, הן יוכלו להגיע להסדר מוסכם בעניין השבת במרחב הציבורי (כמו הסדר הסטטוס קוו עצמו, או הסדרים מקומיים מוסכמים), גם אם חילוקי הדעות יימשכו; כך תישמר היציבות ויתאפשר קיום בצוותא.

שאלה 9

- זכות העיתונאי שלא לחשוף את מקורותיו (ומידע שעלול לחשוף אותם); נועד למנוע את החשש של מוסרי מידע ולאפשר לתקשורת לפעול באופן עצמאי; החיסיון אינו מוחלט – בית המשפט יכול לחייב עיתונאי למסור את מקורותיו.
- זכותו של כל אדם להביע ולהפיץ בפומבי את דעותיו, אמונותיו, רגשותיו וכל העדפה שירצה, בכל דרך שיבחר – בדיבור, בכתב, באמצעי התקשורת, באמנות, בהפגנות, בצורת הלבוש ועוד; נגזר מן הזכות לחירות.
- בזכות החיסיון מקורות מוסרים לעיתונאים מידע בלי לחשוש שזהותם תיחשף; כך העיתונאים יכולים להפיץ בפומבי, באמצעי התקשורת, מידע, דעות וביקורת על השלטון – מימוש חופש הביטוי של העיתונאים ושל המקורות, ומימוש זכות הציבור לדעת.

שאלה 10

- שתיים מאלה: בחירות מקדימות (פריימריז) – כל חברי המפלגה הרשומים (המתפקדים) בוחרים את המועמדים ואת מקומם ברשימה; בחירה בידי מנהיג המפלגה – המנהיג קובע בעצמו את המועמדים ואת סדרם ברשימה; בחירה בידי גוף מפלגתי מצומצם – למשל מרכז המפלגה או ועדה מסדרת – שבוחר את המועמדים ואת מקומם ברשימה.

- מתוך כמה אפשרויות נבחרת / מתקבלת האפשרות שרוב האוכלוסייה / רוב הנציגים / רוב המצביעים תומכים בה; תוך הימנעות מפגיעה לא סבירה / בלתי מוצדקת בזכויות יסוד, ובייחוד בזכויות המיעוט.

- בבחירות מקדימות: מתוך כמה מועמדים, נבחרים לרשימה ולמקומות הגבוהים בה המועמדים שקיבלו את מספר הקולות הגבוה ביותר מבין חברי המפלגה שהצביעו – כלומר האפשרות שרוב המצביעים תומכים בה (גם בבחירה בידי מרכז המפלגה ההכרעה היא לפי רוב חברי המרכז).

שאלה 11

- הגוף המאגד את כל העיריות והמועצות המקומיות בישראל; מייצג אותן ומקדם את האינטרסים שלהן מול הממשלה, משרדי הממשלה והכנסת, וגם מול גופים כמו המוסד לביטוח לאומי וההסתדרות; מייעץ לרשויות ומסייע להן בתחומי פעילותן.

- הכרה בערך של ריבוי (מגוון דעות ועמדות של אנשים וקבוצות); עידוד ותמיכה בקיום ובביטוי של מגוון הדעות; מתן אפשרות לכל קבוצה ולכל דעה להתארגן ולפעול למען האינטרסים שלה.

- המרכז מאגד רשויות מקומיות שונות מאוד זו מזו – ערים גדולות ומועצות קטנות, יישובים יהודיים, ערביים ודרוזיים, יישובים במרכז ובפריפריה – שלכל אחת צרכים ואינטרסים משלה; הוא מכיר במגוון הזה ומאפשר לכל הרשויות להתארגן יחד, להשמיע את עמדותיהן ולפעול מול הממשלה והכנסת להשגת האינטרסים שלהן.

שאלה 12

- ועדה של הכנסת (ועדה מיוחדת שהכנסת בוחרת, או ועדה קבועה שהוטל עליה התפקיד) שחבריה חברי כנסת מסיעות שונות – מן הקואליציה ומן האופוזיציה; נועדה לחקור נושא בעל חשיבות ציבורית, ובכך לפקח על הרשות המבצעת (מנגנון פיקוח פורמלי של הכנסת); יכולה להזמין לפניה בעלי תפקידים ולבקש מידע ומסמכים; מסקנותיה הן המלצות ואינן מחייבות.

- הכרה בערך של ריבוי (מגוון דעות ועמדות של אנשים וקבוצות); עידוד ותמיכה בקיום ובביטוי של מגוון הדעות; מתן אפשרות לכל קבוצה ולכל דעה להתארגן ולפעול למען האינטרסים שלה.

- חברי הוועדה הם חברי כנסת מסיעות שונות, מן הקואליציה ומן האופוזיציה, המייצגים עמדות וקבוצות שונות בחברה; כך בחקירה ובמסקנות באות לידי ביטוי דעות מגוונות, וכל סיעה יכולה לפעול בוועדה לקידום העמדות והאינטרסים של ציבור בוחריה.

פרק שלישי (26 נקודות)

שאלה 13

הצגה: ערכים, אמונות וצורות התנהגות המבטאים הזדהות עם עקרונות הדמוקרטיה; ביניהם השתתפות בבחירות ומעורבות אזרחית, קבלת הכרעת הרוב, הכרה בשלטון החוק והפנמת ערכים כמו פלורליזם וסובלנות (שתי דוגמאות); תרבות פוליטית דמוקרטית והחינוך אליה מחזקים את יציבות המדינה הדמוקרטית. ציטוט: "המחאה היא אחת הדרכים שבהן אנו, הציבור החי במדינה ונושם את הצלחותיה כמו גם את מחדליה, יכולים לבטא את דעתנו באופן פומבי, והיא כלי לגיטימי להבעת תמיכה או ביקורת – לאדם בודד או לקבוצה." / "כל מי שישראל ודורות העתיד חשובים לו, מן הראוי שיפעל בהתאם, בזמן ובעת הנכונים, תוך שמירה על החוק." / "במסגרת החוק, השמיים הם הגבול עבורי למהפכות, קטנות כגדולות, שקטות כרועשות." קישור: הכותב רואה במחאה ובהבעת ביקורת דרך לגיטימית של מעורבות אזרחית, וקורא לפעול לשינוי רק בדרכים חוקיות – הזדהות עם עקרונות הדמוקרטיה (חופש הביטוי, מעורבות אזרחית, הכרה בשלטון החוק).

שאלה 14

- מספר המושבים (המנדטים) שכל רשימה מקבלת בכנסת יחסי לשיעור הקולות שקיבלה בבחירות; רק רשימה שעברה את אחוז החסימה (כיום 3.25% מן הקולות הכשרים) זוכה בייצוג; כל המדינה היא אזור בחירה אחד (בחירות ארציות), ולכן הכנסת משקפת במידה רבה את מגוון העמדות בציבור.
- הבוחרים מצביעים בעד רשימת מועמדים של מפלגה (או של כמה מפלגות יחד), ולא בעד מועמד יחיד; סדר המועמדים ברשימה נקבע מראש בידי המפלגה, והבוחר אינו יכול לשנותו; המושבים שהרשימה זכתה בהם מאוישים לפי סדר המועמדים ברשימה, וחבר כנסת שפורש מוחלף במועמד הבא ברשימה.

  ציטוט: "שיטת הבחירה הנהוגה בישראל מאפשרת ריבוי מפלגות, ובהן מפלגות קטנות שנכנסות לכנסת ומייצגות קבוצות שונות בחברה." קישור: בשיטה יחסית כל רשימה שעברה את אחוז החסימה מקבלת מושבים ביחס לשיעור הקולות שקיבלה, ולכן גם מפלגות קטנות, שקיבלו שיעור קטן מן הקולות, נכנסות לכנסת ומייצגות קבוצות שונות.

שאלה 15

- הכנסת מכוננת את הממשלה: אחרי הבחירות חבר כנסת שהנשיא הטיל עליו להרכיב ממשלה מציג אותה לפני הכנסת, והממשלה מכוננת רק אחרי שהכנסת הביעה בה אמון (ברוב קולות המצביעים); הממשלה מכהנת מכוח אמון הכנסת, והכנסת יכולה להפיל אותה בהצבעת אי־אמון קונסטרוקטיבית (61 חברי כנסת התומכים בממשלה חלופית).

- מנגנון פיקוח פורמלי: הכנסת מפקחת ומבקרת את מדיניותה ואת פעולותיה של הרשות המבצעת (הממשלה); אמצעים: אופוזיציה, ועדות, אישור התקציב, וכלים פרלמנטריים כמו הצעת אי־אמון, שאילתות, הצעות לסדר היום.

כינון ממשלה. ציטוט: "כל ממשלה בישראל נשענת על תמיכת רוב חברי הכנסת וזקוקה לאישור של 61 חברי כנסת לפחות בכל רגע נתון." קישור: הממשלה מכוננת ומכהנת רק כל עוד יש לה אמון הכנסת – ולכן היא נשענת על תמיכת רוב חברי הכנסת (קואליציה).

פרק רביעי (26 נקודות) – שאלות 16–18

שאלה 16

- הגישה הכלכלית־חברתית הליברלית (ניאו־ליברלית). הצגה: מדגישה את החירות הכלכלית על פני השוויון החברתי־כלכלי (סוברת שהחירות מקדמת את טובת החברה כולה ובתוכה את החלשים); הפרט אחראי לחייו / לרווחתו; דגש על יוזמה פרטית, יעילות ותחרות, שוק חופשי; מעורבות מינימלית של המדינה בתחום החברתי־כלכלי – הפרטה, קיצוץ תקציבים, צמצום קצבאות, הפחתת מסים. ציטוט: "כמו כן, מוצע להפחית הפחתה ניכרת את מס ההכנסה ומס החברות המוטלים על עסקים." / "לשם כך המפלגה מציעה בין השאר להקל את פתיחתם של עסקים חדשים על ידי שחרור כמה מן ההגבלות החלות כיום על פתיחת עסק חדש." / "תוכנית זו מבוססת על ההנחה שהכלכלה תתאושש אם כל פרט במדינה יוכל לממש את רצונו ואת כישוריו בתחום הכלכלי." קישור: הפחתת מסים, צמצום ההגבלות על יוזמה פרטית ומתן חופש לכל פרט לממש את כישוריו – מעורבות מינימלית של המדינה וחירות כלכלית.

שאלה 17

- עקרון הסובלנות. הצגה: נכונות לקבל את זכותו של האחר להחזיק בדעות, באמונות ובאורח חיים שונים משלנו ולפעול לפיהם, גם כשהם מנוגדים לדעותינו ואף מכעיסים אותנו; איפוק – הימנעות מפגיעה באחר; אין פירושה ויתור על עמדותינו; יש לה גבולות (אין לסבול אלימות והסתה). ציטוט: "מעניקי הפרס אמרו שספילברג קיבל את הפרס על עמדתו הברורה נגד אנטישמיות וצורות אחרות של גזענות ואלימות ועל מחויבותו לעשייה למען החברה ולמען קבלת כל אדם באשר הוא אדם." / "ועדת הפרס הודיעה שהיא מוקירה את מסירותו של ספילברג להנצחת השואה ואת פעילותו הרבה לשבירת מעגלי השנאה בעולם כולו." קישור: "קבלת כל אדם באשר הוא אדם" = נכונות לקבל את האחר והשונה; המאבק בגזענות, באלימות ובמעגלי השנאה = איפוק והימנעות מפגיעה באחר.

שאלה 18

– חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו. הצגה: נחקק ב־1992 כדי להגן על כבוד האדם וחירותו ולעגן את ערכי המדינה כיהודית ודמוקרטית; הזכויות: חיים, גוף וכבוד; קניין; חירות אישית; יציאה מישראל וכניסה אליה; פרטיות; פסקת ההגבלה (חוק ההולם את ערכי המדינה, לתכלית ראויה, במידה שאינה עולה על הנדרש); כל רשויות השלטון חייבות לכבד את הזכויות. ציטוט: "לטענת חברי הקבוצה, אסור לחייב אותם להתחסן משום שדרישה כזו פוגעת בזכויות יסוד, שאף עוגנו באחד מחוקי היסוד שקבעה הכנסת." קישור: חיוב להתחסן הוא התערבות בגופו של אדם בלי הסכמתו – פגיעה בזכות להגנה על הגוף (ובפרטיות), שהחוק מחייב את רשויות השלטון לכבד.

פרק רביעי (26 נקודות) – שאלות 19–20

שאלה 19

א. טענה ברורה במשפט אחד, למשל: "אני תומך/ת בהצעה להציב מצלמות מעקב במקומות ציבוריים שונים."

ב. מושגים מקובלים בעד ההצעה: הזכות לחיים ולביטחון, שלטון החוק (אכיפת החוק והרתעה מפני עבריינות), חובת המדינה להגן על אזרחיה, זכות המדינה להגן על עצמה. דוגמה: הזכות לחיים ולביטחון – הצגה וקישור לסוגיה.

ג. מושגים מקובלים נגד ההצעה: הזכות לפרטיות, הגבלת השלטון (חשש מניצול לרעה של המידע ומפיקוח של השלטון על האזרחים), חופש הביטוי וחופש ההפגנה (הרתעה מהשתתפות בהפגנות). דוגמה: הזכות לפרטיות – הצגה וקישור לסוגיה. אין להשתמש במושג זהה או קרוב לזה של סעיף ב.

שאלה 20

א. טענה ברורה במשפט אחד, למשל: "אני תומך/ת בפסילת מפלגות או מועמדים שבמצע או בפרסומים שלהם נכללים מסרים השוללים את האופי היהודי או הדמוקרטי של מדינת ישראל, כך שלא יוכלו להתמודד בבחירות."

ב. מושגים מקובלים בעד הפסילה: דמוקרטיה מתגוננת (סעיף 7א בחוק יסוד: הכנסת); הגבלת זכויות כדי להגן על המשטר הדמוקרטי ועל אופי המדינה; הכרזת העצמאות – מדינה יהודית ודמוקרטית; שלטון החוק. דוגמה: דמוקרטיה מתגוננת – הצגה וקישור לסוגיה.

ג. מושגים מקובלים נגד הפסילה: זכויות פוליטיות – הזכות לבחור ולהיבחר; פלורליזם; חופש הביטוי; שלטון העם; הזכות להתארגן במפלגה. דוגמה: זכויות פוליטיות (הזכות להיבחר) – הצגה וקישור לסוגיה. אין להשתמש במושג זהה או קרוב לזה של סעיף ב.

כל הבגרויות באזרחות עם פתרונות מלאים: www.guyai.co.il/bagrut/civics